

Zdeněk Blažek, Jan Jirásek

R.U.R. – Rossum's Universal Robots

Opera o třech jednáních a prologu, pro orchestr, počítač a elektronické nástroje.
Zkomponoval Zdeněk Blažek podle stejnojmenné hry Karla Čapka (©1921),
upravil Jan Jirásek.

Dirigent: Milan Kaňák

Režie: Tomáš Svoboda

Elektronická scéna: The Vasulkas

Scénografie: Jana Preková

Kostýmy: Martina Lukešová

Dramaturgie: Dušan David Pařízek

Konzultant: Bohuslav Woody Vasulka

Videoprojekce: Christopher a Rob Shaw (USA)

Stanislav Miler, Igor (D), Nadim, Ozzy

Umělecká supervize: Petr Vrána

Vedení projektu: Petr Vrána, Reinhard Wanzke

Koordinátoři: Lenka Zogatová a Markéta Langová

Produkce: MEDIA ARCHIV

Spoluorganizátoři:

Národní divadlo v Brně

Fraunhofer Institut pro mediální komunikaci, MARS (D)

Asociace Vyšegradského festivalu Wroclav (PL)

Pod záštitou a s podporou rady Jihomoravského kraje,
Ministerstva kultury České republiky, programu Evropské unie – CULTURE 2000
a Dr Antje Vollmer, viceprezidentky Bundestagu.

Osoby a obsazení

OPERNÍ PĚVCI

Harry Domin / Robot Primus (tenor)

Ing Fabry / Damon (baryton)

Dr. Gall (tenor)

Dr. Hallemaier (baryton)

Konzul Busman (bas)

Stavitel Alquist (basbaryton)

Helena / Robotka Helena (soprán)

Nána (alt)

Radius (bas)

4 roboti (tenoři)

robot Sluha (tenor)

hlas vpravo (baryton)

Milan Rudolecký

Jakub Tolaš

Milan Vlček

Svatopluk Sem

Ladislav Mlejnek

Michal Mačuha

Daniela Reichová

Jana Štefáčková

Lukáš Hynek – Kramer

nahrávka

nahrávka

nahrávka

ČINOHERCI

Harry Domin	Tomáš Matonoha
Helena	Richard Stanke
Staviteľ Alquist	Josef Polášek
Dr. Gall	Miloš Mejzlík
Ing. Fabry	Dalibor Přecechtěl
Dr. Hallemaier	Kryštof Rýmský
Konzul Busman	Jakub Žáček
Sulla	Daniela Reichová

ORCHESTR: Czech Virtuosi

Manažer: Miloslav Vávra

SBOR: Ars Brunensis

Sbormistr: Dan Kalousek

„Nemyslel jsem na Roboty, ale na lidi. (...) Uvažoval-li jsem o něčem usilovně při stavbě dramatu, tedy to bylo o těch šesti nebo sedmi lidech, kteří měli být představiteli lidstva (...)“

Karel Čapek roku 1921

Koncem padesátých let se obrátil Zdeněk Blažek na zástupkyni autorských práv, Olgu Scheinpflugovou, dopisem o svolení k užití své úpravy textu jako libreta k opeře. (...) „Rozhodně se R.U.R. nemůže objevit na scéně u nás jako opera dřív, než bude hráno jako činohra. Potkal by toto drama osud Věci Makropulos, jejíž hudební zpracování potlačilo činoherní provedení. A Karel Čapek byl přece dramatik!“

(Eva Šlapanská, z článku Samotínský vánek)

Jan Mukařovský si v analýze Čapkovy tvorby si všímá, jak určitý motiv prochází jednotlivými replikami a vytváří tematický okruh obraznosti i v intonační výstavbě. Vzniká tak jakási asociativní jednota obrazy se v kontextu celku. Mukařovský analyzuje směřování Čapkovy dialogu místy až k hudební kompozici motivické fugy. *„Věta je tu druhou osobou přebírána (...) proto, aby lyrický part byl po způsobu litanie rozdělen mezi osoby různé výšky hlasu a různého hlasového zabarvení. Grafický znak pomlky objevuje se zde jako nositel čisté intonace bez zvláštní funkce významové nebo charakterizační, (...) tato snaha odstranit nebo aspoň oslabit ostrou hranici mezi jednotlivými promluvami osob: dialog takto stavěný chce působit zvukově i významově, jako jediné nepřetržené zvukové i významové pásmo, proměnlivé jako měňavá stuha.“*

(MUKAŘOVSKÝ, J. *Próza K. Čapka jako lyrická melodie a dialog, Kapitoly z české poetiky II.* Praha: Svoboda, 1948, s. 361)

ROBOT • V Čapkově hře o dehumanizaci člověka se setkáme s postavami ROBOTŮ, které jsou produkty sériové tovární výroby a slouží jako technická náhražka „lidského/živého“ dělníka v továrním výrobním systému. Již v roce 1923 se v USA (Theatre Guild) objevil na jevišti ROBOT nikoliv jako postava, ale jako humanoidní stroj se schopnostmi, které se blíží schopnostem člověka. Postava

ROBOTA jako technická hypotéza souvisí s popularizací ROBOTA zejména v anglosaském prostředí, ve kterém navazuje na tradici Frankensteinovského monstra a stává se ztělesněním hrozby, že stále dokonalejší a sofistikovanější technika a stroje se obrátí proti svým tvůrcům a zničí lidstvo. Přívětivější tvář dobrého sluhy-přítele člověka dal ROBOTOVÍ velký popularizátor ROBOTA v jeho „strojové“ podobě Isaac Asimov (a tvůrce slova ROBOTIKA a autor tří zákonů robotiky), který inspiroval svými fikcemi vznik stejnojmenného vědního oboru i jeho etiku. Představa ROBOTA jako humanoidního stroje přetrvává v povědomí široké veřejnosti dodnes. V současné době se setkáme s ROBOTY ve sci-fi filmech a literatuře a jejich podoby obsáhnou spektrum od super-vojáka (série o Terminátorovi) až po emocionální stroj – dítě (ve filmu Umělá inteligence).

Tvůrčí tým projektu • Koncepte OPERY R.U.R. vychází z původní funkce a motivu postavy ROBOTA v Čapkově hře, která byla vlastně metaforou-symbolem vztahu člověka a moderní technické civilizace na začátku 20.století (v období mezi dvěma světovými válkami: v tzv. „věku stroje“) a dávají jí aktuální podobu. Inspirují se u Wellse (se kterým je Čapek také často srovnáván) a možná nejvíce u Huxleye a transformují Čapkem zpracované téma vztah člověk-moderní civilizace do jeho aktuální podoby: Vzniká tak mnohožánrový scénický útvar, využívající různá média divadelní exprese stejně jako nejnovější technologie, aby tak na scéně ožil nový mýtus moderní technické civilizace a kyberpunkové kultury. Čapkova utopická továrna zahlcující svět nad-produkcí robotů má současnou paralelu v chrámech konzumu. OPERA R.U.R. je inscenací „věku zábavy“, doby pozdně-kapitalistické civilizace sběračů a lovců extrémních adrenalinových a erotických zážitků, osamělých individuí orientovaných na sebeuspokojení, instantní rozkoš. Krédo této civilizace formuloval Neil Postman v titulu své knihy: **„UBAVIT SE K SMRTI“**. Na scéně uvidíme **BORDEL, BARBIES, MILITANTNÍ ÚŘEDNICKÝ SVĚT...** Pozdněkapitalistická společnost již nehrozí unifikací člověka (viz Čapkův Robot), ale je založena právě na principu uspokojení individuálních potřeb. Čapkova metafora ROBOTA transformovala/mutovala do neidentifikovatelného hermafroditního obrazu **KYBORG**A, který v sobě odráží ztrátu distance vůči technologickým protézám člověka a mediálně zpřítomňovanému světu, který námi prostoupil a mi se noříme do chaosu simulovaných fyzických pocitů. Metafora **KYBORG**A, která je aktuální mutací **ROBOTA** ze začátku minulého století, je současně výrazem tzv. „genderquaku“ („otřesu pohlaví“) - narušení tradičních rolí pohlaví, jak o něm mluví Sadie Plantová, která chápe lidstvo jako modernistický útvar, který má/měl rodový obličej – obličej muže. V době, kdy **„STROJ JSME MY“** (Donna Haraway) má tato tvář podobu dokonalé bytosti - HERMAFRODITA – KYBORG – v inscenaci OPERY R.U.R. je ztělesněním této dokonalosti HELENA GLORY.

AUTOR OPERY R.U.R. • Zdeněk Blažek (1905-1988). Zdeněk Blažek se narodil roku 1905 v Žarošicích a zemřel v roce 1988 v Brně. Byl studentem skladby u Viléma Petrželky na brněnské konzervatoři a teoretické vzdělání si doplnil studiem teorie hudby v Praze, ve třídě Josefa Suka. Skladatel Josef Blažek je známý svými písněmi a chorálovými díly. Své schopnosti v oblasti dramatické hudby prokázal zkomponováním dvou oper: *Vrchovina* (premiéra Brno 1956) a *RUR* (kompozice ukončena v roce 1977)

ADAPTACE OPERY R.U.R. • Jan Jirásek (*1955) Hudební tvorbu presentoval na festivalech: „Synthese 90“ Festival v Bourges; „Elektronmusik Festival“ Stockholm; „Le Colloque International des jeunes Compositeurs de Musique Electro-acoustique 1991“, UNESCO v Paříži; Ars Electronica; Festival Pražské jaro; Schleswig – Holstein Festival; „Česká noc“ Mnichov 1990; Mnichovské bienále. Jeho hudba zní v hudebních metropolích: Münster, Vídeň, Regensburg, Berlín, Varšava, New York, Boston, Washington D.C., Nurnberg, San Francisco..Skládá také filmovou hudbu, např. pro velmi úspěšný český film Kytice.

REŽISÉR • Tomáš Svoboda (*1972) Po absolutoriu pracuje jako nezávislý režisér. Spolupracoval s předními avantgardními alternativními divadelními scénami. Režisér byl opakovaně nominován na cenu Talent roku. V roce 2004 se stal uměleckým ředitelem divadla Rokoko v Praze.

ELEKTRONICKÁ SCÉNA • The Vasulkas (Woody Vasulka-supervize; Steina Vasulka; Rob Shaw) Brněnský rodák Bohuslav Woody Vasulka, světová legenda videoartu a robotického umění byl do projektu přizván iniciátorem celého projektu, Petrem Vránou, tvůrcem řady multimediálních projektů (do svých projektů zapojoval obdobně významné umělce jako je Radúz Činčera, Jan Hammer, Zbig Rybczynski) Vasulka se v současné době věnuje něčemu, co nazývá „nový epistémický prostor“ a zkoumá různé mody interaktivity mezi účastníky/uživateli a technologií jako komunikaci gesta, hlasu, zvuku, promluvy a hudby.

SCÉNA A KOSTÝMY • Výtvarnou podobu inscenace OPERY R.U.R. mají na starosti dvě dámy: Autorkou scény je **Jana Preková**, kostýmní a scénická výtvarnice, spolupracující zejména s Národním divadlem v Praze. V roce 1999 obdržela první cenu na Pražském Quadrienále za scénografii. Autorkou kostýmů je **Martina Lukešová**, která má již za sebou práci na řadě úspěšných inscenací. Její tvůrčí zájem sahá od tradičních dramatických útvarů až po socioartové experimenty zaměřené na vytváření prostoru pro umění v každodenním životě.

NOCI ROBOTŮ (NoR) 30.9. – 16.10.2004 • dnešní světová premiéra OPERY R.U.R. zahajuje nultý ročník festivalu elektronické kultury **Nights of Robots •** Zveme Vás na přehlídky vrcholných děl světové multimediální tvorby 2004: **Datatransfer-Onedotzero • Golden Award of Montreux • TTA Europrix Multimedia Top Talent • European Media Art Festival • World Summit Award a Best of EUROPRIX 1998-2003 • ZÁTIŠÍ S ROBOTEM:** benefiční aukce artefektů s námětem ROBOT, vernisáž výstavy je 11.zářij v rámci slavnostního zahájení veletrhu NVEX, v hale G2. **• Seminář Čapkovo téma v Hollywoodu •** prezentace vynálezu **REMOTO** – elektronické taktovky dávající dirigentovi možnost ovládat nejen živý orchestr, ale také hudbu produkovanou v reálném čase počítačem... Kde jinde by se Roboti celého světa měli cítit jako doma, než v Česku, ve svém spirituálním rodišti? website **Nocí Robotů •** www.n-o-r.com

text © TYGR2001